

Etimologies catalanes, per L. SPITZER.

català *arronçar*

Sempre em fan certa llàstima els reflexos isolats de les llengües romàniques, l'etimologia dels quals ha estat construïda íntegrament pels romanistes. Un dels tals és l'*ad-re-unceare* de Parodi (*Rom.* xvii, 53), el representant del qual seria el català *arronçar* i el genovès *arrensenise*. Després d'haver llegit l'article *arronçar* del Diccionari Aguiló : *arronçar les espatlles, arronçar les celles, el nas* (segle xv), *arronçar-se* 'el contrari d'estirar-se', hom no pot pas dubtar que *arronçar* és un derivat de l'antic provençal *rons* 'arruga', *ronsament* 'contracció', *ronsar* 'arrugar, contraure', que s'han de catalogar sota l'article *runza* del REW.

català *ronsejar*, *gronxar*; italià *bronzo*

El català *ronsejar* i el castellà *roncear* són un reflex de *ronz* onomatopeic (REW, 7312) 'grunyir' : compari's el mateix desenrotllament en *rondinejar* (de *rumigare*). El provençal *ronsa* 'grunyir', *ronsard* 'engronyat', relliguen l'italià *ronzare* al català *ronsejar*, a l'espanyol *ronzar*; i el provençal *ronsa* explica l'*anar a la ronso* 'fer tortes un borratxo', *ronso bras* 'peix de mar' (anomenat també *dormihouso*). També, segurament, es podrien relligar a aquesta família de mots el català *gronxar*, el valencià *agrunsar*, el mallorquí *engronsar*; tots ells derivats, probablement, del moviment peresós del bressol o de la monotonia que fa dormir l'infantó. La *g-* prové de mots com *grinheux*, català *grinyolar*, *grunyir* : compari's, demés, el mot *gronsa* 'tremuja'. És que el moviment estrident del bressol, segurament, és repre-

sentat per *gr-*, així com també el representa la forma *br-* : compari's el provençal modern *bronzidou* 'roncador', de *bronzir* amb *b-* de *bramare*, *braire*, *bruire*. Crec, encara, que el mot *bronze*¹ — malgrat que semblin cosa herètica a certs romanistes les explicacions onomatopeïques — no té altre origen que el d'ésser un reflex de la radical onomatopeica *bronz* (amb *z* com l'italià *ronzare*, el provençal modern *brounzi* i *brounzido* : compari's el romanès *bârzaî* 'bourdonner', *barzaun* 'abegot', dit també *bombar*: italià *ronzone*). Ço que m'indueix a religar *brônze* a la radical *bronz* són les formes italianes dialectals i friulanes *brondo* 'bronz, paiuslo', que Salviani (*Arch. glottol.*, 16, 290) considera com a prova per a *brundisimum*, però que, segons mon parer, s'han de relacionar amb la radical *bronz*, provençal *brondi* 'fer soroll, grunyar, mugir'. El *bronze* segurament ha pres nom del soroll que fa : *bronze* 'campana', italià *bronzio funebre*, Valsugana *brondin* 'campaneta'. Hom pot invocar, com a paral·lel, el llatí *plumbus*, que Jespersen (*Language*, p. 313), considera com una *paraula-eco*. El grec Βροντήσιον, que Berthelot ha descobert entre els alquimistes grecs (v. Schrader, *Reallexikon*, p. 203), no és pas un testimoni per a l'ètim *brundisimum*, sinó una prova a favor de la meua opinió : Βροντήσιον ve de Βροντή 'tro', i es pot classificar paral·lelament al costat de *bronze*. L'etimologia de D'Ovidio i de Meyer-Lübke *Gr. Gr.* I², p. 667 (grec Βροντήσιον, màquina dels trons en el teatre) és també un paral·lel. Presumeixo que originàriament es donava el nom de *bronze* a receptacles sonors : comp. *timbre*, de *TYMPANUM*. El mot italià *bronzio* és relativament modern : el llatí tenia l'*aes*.² Si bé la llengua científica anomena *época del bronze* el període, de poc més o menys, del 3000 al 500 a. C., el mot *bronze* sembla creat posteriorment a l'escissió de les llengües romàniques. *Brontium* i *bronzium* remunten al segle xv (vid. Berthelot). El mot *bronze*

1. Per a l'explicació d'aquest mot la ciència ha avançat molt poc de Diez ençà. MEYER-LÜBKE, recull, en *REW* 1113, amb un escepticisme justificat, una sèrie de suposicions.

2. El modern alemany *zink*, l'origen del qual m'és desconegut, ¿no podria pas ésser un mot onomatopeic? He estudiat la radical *zing-zang-zong* en *RFE*, 1924. No és pas una cosa casual que *zing* tingui una vocal de timbre obert com *trinc* per a designar el soroll de les claus. (NYROP, *Gramm. hist.*, 3, 28.)

és un mot que ens ha vingut amb el Renaixement, i qui diu Renaixement diu Itàlia: és d'Itàlia d'on s'ha propagat aquest nom.

El català *bronza* (*bronze*), espècie de bruc de pam o més que es fa pels prats (Aguiló), reproduceix la idea originària de 'bruire': compari's el friulà *brunzule*, 'intermedi de les plantes gramínies', venecià *bronza* 'brasa, carbó encès', *bronza de lume* 'smorcolatura', *bronze* 'baldufa', en el pistoià 'calor excessiu del forn massa abrandat', en la taula de l'*Atlas ling. de la France* *bronze* 'ànec'; formes que hauran fet pensar a Diez en un origen de l'alemany *brunst* 'conflagració'. Totes aquestes formes, però, semblen secundàries: comp. *conteur bronzé*, i les frases del Tirol ladí *el cald sbronzina* 'la calor és forta, fa caure la pell', *sbronzar* 'bullir la carn'; compari's Schneller, *Die romanischen Volksmundarten in Sudtirol*, p. 124. De *bronza* 'calor excessiva' s'expliquen el valsesià *bronza* 'borratxera', *bronzà* 'borratxo': compari's el francès *cuite* 'borratxera', o bé del vibrar les orelles?

En un futur diccionari etimològic de les llengües romàniques s'hauria de posar el següent article:

ronz 'fer soroll, retronjir'

+ g- : **gronz*

+ b- : **bronz*

o bé la forma donada per Schuchardt, esdevinguda clàssica en tractar dels mots *bourdonner*, *tonner*:

$$\text{Explosiva} + r + \frac{n}{m} \left(+ \frac{t,d}{b} \right)$$

Pertany a aquesta fórmula el francès *vrombir* 'murmurar les abelles', dita també de la màquina de cosir (*vrombissement*, Nyrop, *Études de Gramm. franc.*, n.º 1 [1919], p. 12).

El mètode emprat en aquest article consisteix essencialment no a llegir els mots registrats en els diccionaris, sinó a escoltar llur música interior, perceptible a les oïdes ingènues que encara no han pas estat corrompudes per la intel·lectualització fatal de

1. Ignoro si s'ha de relligar *roznar* 'rebuznar' 'ronzar' a *rebucinare* (GARCIA DE DIEGO, *RFE*, 1918, p. 118) o a *ronzar* amb metàtesi: compari's *gozne*, *gonce*.

la llengua. Molts etimologistes han sentit el mot *bronze* : cap d'ells, però, que ho sàpiga, l'havia auscultat. Fins s'ha arribat a cercar en el persa ço que era a la porta de les nostres oïdes. És ver que hi ha etimologistes que res volen saber de les formacions onomatopeïques, no volen sentir l'orquestra natural de la llengua, i tracten de mots secundaris els mots més apropats a l'origen de la llengua humana.